

ROMA CUMHURİYETİ YÖNETİMİNDE KİLİKYA BÖLGESİ VE YEREL GÜÇLER

Cilicia and Local Powers under the Rule Of Roman Republic

Mehmet KURT*

ÖZET

Coğrafi konumu nedeniyle, stratejik ve sosyo-ekonomik açıdan büyük önem taşıyan Kilikya, Roma Cumhuriyeti'nin doğu politikalarında da belirleyici bir rol oynamıştır. Romalılar, bölgeyi genellikle merkezden atanan Romalı valiler yerine, yerli prensler ve rahip krallar vasıtasıyla yönetmeyi tercih etmişlerdir. Roma'nın Kilikya'ya ilk müdahalesi ise korsanlık sorunu yüzünden olmuş ve Kilikya Eyaleti kurulmuştur. Bölgeyi korsanlardan temizleyen Pompeius'un M.Ö. 67 yılında yaptığı düzenlemeler içerisinde Kilikya'nın önemli bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır. Korsanların sahil kentlerine yerleştirilmesi, Roma'nın Kilikya politikası ve yönetim tarzında önemli bir değişikliği de beraberinde getirmiş, Romalılaştırma politikası uygulamaya koyulmuştur. Roma'da yaşanan iç savaşlar, Anadolu'daki devletlerle olan ilişkiler ve korsanlığın şiddetine göre, Kilikya Eyaleti'nde sık sık düzenlemelere gidildiği görülmektedir. Marcus Antonius, Kilikya'da kişisel dostluk kurma temeline dayalı vasal krallık sistemini oluştururken, Olba Tapınak Krallığı'nı övgüye değer bir yetkiyle donatmıştır. Öte yandan Antonius, Ovalık Kilikya'da yerli prenslerle kişisel dostluk bağı kurarak yönetimi tercih etmiştir. Söz konusu yönetimin bölgedeki en karakteristik örneğini ise Tarkondimotos ve krallığı oluşturmaktadır. Bu makalenin amacı, Roma Cumhuriyeti'nin Kilikya Bölgesi'nde uyguladığı yönetim tarzının esaslarını ve Roma ile bölgenin yerel güçleri arasındaki ilişkileri gözler önüne sermektir.

Anahtar Kelimeler: Roma Cumhuriyeti, Kilikya, Dağlık Kilikya, Ovalık Kilikya, Kilikya Eyaleti, Yerel Güçler.

ABSTRACT

Cilicia, having a very important strategically and socio-economical role due to its geographical location played also a determining role in the eastern policies of Roman Republic. The Romans, usually preferred to rule the region through local princes and clerical kings instead of appointing

---

* Yrd. Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi mehmetkurt6970@hotmail.com

Roman governors from the centre. The first intervention of Rome to Cilicia was because of piracy problem and Cilicia Provincial was established. Among the arrangements of Pompeius in 67 B.C. who freed the region from the pirates, Cilicia seems to be very important. The settlement of the pirates in the coastal cities, brought an important change in the Cilicia policy and way of administration of Rome, and the policy of Romanizing was put into practice. It is cleared that there were frequent arrangements in the Cilicia Provincial according to the civil commotions in Rome, the relation with the Anatolian States and the intensity of piracy. As establishing a system of vassal kingdoms based on mutual friendships, Marcus Antonius furnished the Olba Temple Kingdom with a meritorious authority. Nevertheless Antonius preferred to rule the Plain Cilicia through the native princes based on mutual friendships. The most prominent characteristic example of the fore mentioned administration in the region was the Tarcondimotos and his kingdom. The objective of this article is to set out the principles of the administration style which the Roman Republic applied in Cilicia Region and the relations between Rome and local powers in the region.

Key Words: Roman Republic, Cilicia, Mountainous Cilicia, Cilicia Plain, Cilicia Province, Local Powers.

***

Antik yazarlardan Strabon'da (XIV, 5, 2) Korakesion (Alanya)'dan İskenderun Körfezi'ne kadar olan ve kuzeyden Toroslarla sınırlanan bölgeye Kilikya denilmekte idi. Bölge, jeomorfolojik bakımdan birbirinden tamamen farklı yapıda iki bölümden oluşur. Batıda Korakesion (Alanya)'dan Soli (Viranşehir)'ye uzanan yüksek dağlarla ve ormanlarla kaplı bölüm, Kilikia Trakheia (Dağlık Kilikya) olarak geçmektedir. Doğuda Soli'den İssos'a kadar uzanan ve bereketli Çukurova'yı kapsayan sahaya ise Kilikia Pedias (Ovalık/Düzlük Kilikya) denilmiştir. Kilikya; Akdeniz'e uzanan dağları, ovaları, vadileri, nehirleri, geçitleri ve yüksek platolarıyla coğrafi bir çeşitliliğe sahiptir. Bölgenin coğrafi yapısındaki bu çeşitlilik, politik yapısına da yansımıştır. Tarih boyunca Kilikya'nın dağlık ve ovalık bölümleri arasında, kültürel farklılıkların ve karmaşık politik ilişkilerin sıkça yaşanmış olduğu dikkatlerden kaçmamaktadır. Hatta Dağlık Kilikya'nın kendi içerisinde bile, kıyı kentleriyle onun hinterlandı arasında kültürel, sosyo-ekonomik, dinî ve politik farklılıklar görülmüştür (Desideri, 1990: 334; Lenski, 2001: 417 vd.). Bölgenin çeşitli açılardan değişiklik arz eden bölümlerinin tarihî gelişimleri ve devletlerarası ilişkilerdeki rolleri de farklılıklar göstermiştir.

Gerçekten de Kilikya Bölgesi, İran, Mezopotamya, Mısır, Ege, Kıbrıs, Doğu Akdeniz ve Anadolu dünyalarını yaklaştıran stratejik konumuyla imparatorlukların ve kültürlerin kavşağı durumunda olmuştur (Jean, 2001: 5). Ancak sadece bir geçiş bölgesi olmayıp, doğal liman olanakları, orman ve maden zenginlikleriyle sürekli bir cazibe merkezi oluşturmuş, sık sık istilâlara uğramış ve değişik devletlerin hâkimiyetinde kalmıştır. Ne var ki sahip olduğu bütün bu artılar, bölgenin kontrolünü zorlaştırmış, yerel güçlerin etkin bir rol oynamaları sonucunu doğurmuştur. Bu nedenle çoğu zaman yönetime başkaldırıları olmuş, burayı idare eden devletler, politikalarını sık sık gözden geçirerek yeni düzenlemelere gitmek ve bir takım radikal önlemler almak durumunda kalmışlardır. Böylece Kilikya, kültürel farklılıklar yanında, değişik ve karmaşık politik ilişkilerin yaşandığı bir bölge olmuştur. Bölgenin, bütün bu özellikleriyle Roma Cumhuriyeti'nin Anadolu politikası ve yönetim tarzında önemli bir işleve sahip olduğuna şahit olunmaktadır.

Apameia Barışı ve Kilikya'da Korsanlık Sorununun Ortaya Çıkışı

Bilindiği gibi, M.Ö. 190 yılı sonlarında Magnesia (Manisa)'nın kuzeyinde Roma ile karşılaşan Seleukoslar kralı III. Antiokhos, büyük bir yenilgiye uğradı ve Sardeis'te ön antlaşma imzalandı. Buna göre kral, Torosların doğusunda kalan Anadolu topraklarını boşaltacaktı (Livius, XXXVII 45, 3-21; Demircioğlu, 1987: 338 vd.)¹. Barış, Roma'da senatörlerle görüşüldükten sonra kesinleşeceğinden ertesi yıl beklendi. Bu süre içerisinde Suriye kralının elçileri yanında, Rodos başta olmak üzere tüm batı Anadolu kentleri de ülkeleri için iyi koşullar elde edebilmek amacıyla Roma'ya elçi gönderdiler. Bergama kralı II. Eumenes ise bizzat kendisi Roma'ya gitmişti (Radt, 2002: 32; Kaya, 2005a: 87). Senatörler elçileri tek tek dinledikten sonra M.Ö. 188 yılında Apameia (Dinar)'da bir barış konferansı düzenlendi. Başkanlığını konsul Manlius Vulso'nun yaptığı ve Roma Cumhuriyeti'ni on kişilik elçiler kurulunun (decem legati) temsil ettiği konferansta Roma senatosu tarafından çerçevesi çizilen koşullar kesinleşti. Böylece Roma Cumhuriyeti, Seleukoslar kralı III. Antiokhos'a isteklerini barış şartları olarak kabul ettirmiş oldu². Bu antlaşmaya göre Seleukoslar Devleti'nin sınırı, Toros dağları oldu. Batı Kilikya, Seleukoslar hâkimiyetinden çıktı. III. Antiokhos'un gemileri, Sarpedon (İncekum) Burnu'ndan batıya sahil boyunca daha fazla gidemeyecekti (Livius, XXXVIII, 38-39; Jones, 1971: 198)³. Ama Dağlık Kilikya'nın sahil bölgesi bağımsızlığına kavuştuğu için, ulaşımı zor olan bu sahalarda hızlı bir şekilde hakimiyet bölgeleri oluştu.

Roma, ele geçirdiği toprakları, son savaşta kendisine yardım eden Rodos ve Bergama krallıkları arasında paylaştırdı. Bergama Krallığı, arslan payını alarak Anadolu'nun en büyük devleti konumuna yükseldi. Ayrıca söz

konusu krallık, Roma'nın koruyuculuğunda Silifke'ye kadar olan topraklara da sahip olmuştur. Ancak büyük toprak kazançlarına rağmen, Bergama artık Roma tarafından verilmiş topraklardan ibaretti. Bağımsızlığı sona ermiş ve bundan sonra artık Roma Devleti'ne bağımlılık süreci başlamıştı (Radt, 2002: 33). Anadolu'nun batı ve güneybatısındaki bazı bölgeler, Rodos'a verilmiştir. Böylelikle Roma, Bergama'yı kendisiyle Seleukoslar arasında bir tampon devlet durumuna getirmiş oluyordu (Demircioğlu, 1987: 347). Yeni idarî düzenleme, Anadolu'da daha önce Persler döneminde uygulanmış gevşek ve fazla otonomiyle donatılmış yönetim tarzının, Hellenistik dönemde yerini merkezî ve etkili bir idareye bıraktığının göstergesi kabul edilmelidir.

Apameia Barışı hükümleri gereğince Seleukoslar, az miktarda bir deniz gücü dışında, bütün donanmalarını Romalılara bırakarak Ovalık Kilikya'ya kadar Akdeniz'den çekilmek zorunda kaldılar. Bu durum, Dağlık Kilikya sahillerinde korsanlık faaliyetlerinin ortaya çıkmasına neden oldu. Böylece söz konusu barış kararı gereği Seleukoslar gemilerinin Sarpedon (İncekum) Burnu batısına geçişine engel olan Roma, kendi eliyle korsanlık tohumlarını da ekmiş oldu. Zira bu durum, Ptolemaioslar ve Seleukoslar gücünün zayıflaması sonucunu doğurmuştur. Bölgedeki otorite boşluğu sebebiyle korsanlık faaliyetlerinin hız kazanacağı açıktır (Sherwin-White, 1976: 3). Ayrıca yine aynı barışın sonucu olarak, Romalıların Delos'u açık liman haline getirmeleri, Rodos'un kaynaklarını sınırlamış ve onları Akdeniz'de ikinci bir deniz gücü durumuna düşürmüştür. Korsanlar, Mısır ve Rodos gemilerine saldırmaya başladılarsa da Pydna Savaşı'dan sonra, M.Ö. 167 yılında, Roma'nın Rodos'un Lykia ve Karia'daki hakimiyetine son vermesi, onların donanmasına büyük bir darbe oldu ve Rodos donanması her geçen gün gücünü kaybetti (Arslan, 2003:91). M.Ö. 133 yılında III. Attalos'un vasiyeti üzerine Bergama Devleti, bir Roma eyaleti haline gelince, denizcilik gerilemiş veya sadece Anadolu sahil şehirlerine intikal etmiştir. Bu da korsanlığın canlanmasına yol açmıştır ki, en hızlı geliştiği saha da Güney Anadolu sahilleri olmuştur. Özellikle Dağlık Kilikya sahil şehirleri, korsanlığa pek uygun yerler durumuna gelmişlerdi. Rodos'un Roma eliyle zayıflatılması, Lykia ve Pamphylia ile birlikte Dağlık Kilikya'da da güçlü bir şekilde korsanlık faaliyetlerine sebep oldu. Öyle ki Kilikyalı adı, korsanlıkla eş anlamlı kullanılmaya başlandı (Bosch, 1957: 6)⁴. Bütün bu uygulamalarla M.Ö. II. yüzyılın sonlarına doğru maddi bakımdan zayıflamış olan Ptolemaioslar ve Seleukosların İsaerialıları kendi savaşçıları olarak kullanmak gibi bir başka ekonomik gerekçeleri daha vardı. Zira kıyının hemen gerisindeki kayalık alanda yer alan Dağlık Kilikya arazisi, tarımsal ürünler açısından yetersiz olup, nüfusun ayakta durması başka faaliyetler gerektiriyordu. Bu nedenle Kilikyalılar, ya korsanlığa yönelmek

ya da Roma ordusunda askerlik hizmetinde çalışmak amacıyla bölgelerini terk etmişlerdir⁵.

Doğu Akdeniz hâkimiyetini büyük ölçüde kara savaşlarıyla elde etmiş olan Romalılar, deniz gücüne ihtiyaç duyduklarında insan ve diğer gerekli kaynakları, İtalya'dan ve Roma müttefiklerinden elde ediyorlardı. Başlangıçta Roma, küçük çapta korsan faaliyetlerine göz yumuyordu. Çünkü geniş İtalya topraklarında çalıştırılacak köleleri belirli bir süre korsanlardan sağlamıştı. Ancak M.Ö. I. yüzyılın son çeyreğinde korsanlığın katlanarak çoğalması sonucunda, sorun artık Roma çıkarlarını tehdit eder boyutlara ulaştı. Bunun üzerine Roma, Pamphylia, Doğu Lykia ve Dağlık Kilikya sahillerinde faaliyet gösteren korsanlara karşı mücadeleye karar verdi (Arslan, 2003: 94).

Bergama Kralı III. Attalos (M.Ö. 138-133), M.Ö. 133 yılında, içerisinde Dağlık Kilikya'nın da yer aldığı ülkesini miras olarak Romalılara bırakmıştı. Roma'nın hazırlıksız yakalandığı bu vasiyet, Anadolu'da fazla söz sahibi olmasını gerektirmiştir. M.Ö. 129 yılında Manius Aquilius başkanlığındaki on kişilik bir senato heyeti (decem legati) tarafından Asia Eyaleti (Provincia Asia) kurulmuştur. Aquilius, eyaletin sınırlarını belirlerken Bergama Krallığı'nın bütün topraklarını eyalet sınırlarına dahil etmemiş, krallığın Phrygia kesimini, güneybatısı dışında, Aristonikos isyanında Roma'ya destek veren bağımlı krallara paylaşmıştır (Kaya, 2005b: 16). Bu çerçevede Galatlara, Kappadokia'lı V. Ariarathes'e, Bithynia'lı Nikomedes'e ve Pontos'lu Mithridates'e geniş sahalara verilirken olasılıkla çok sayıda Yunan kenti bağımsız kaldı. Bergama Devleti'nden arta kalan topraklar ise Asia Eyaleti'ni oluşturuyordu (Radt, 2002: 38). O halde başlangıçta Asia Eyaleti'nin toprakları Mysia, Lydia, Karia ve Phrygia'nın batısını içine almaktaydı. Buna karşılık Pamphylia ve Pisidia ile beraber Sarpedon Burnu'nun batısında yer alan Dağlık Kilikya da Kappadokia kralı V. Ariarathes'in eline geçmişti (Piganiol, 1939: 116)⁶.

Roma'nın yaşadığı iç karışıklıklar sebebiyle Asia Eyaleti ile ilgilenememesi sonucunda korsanlar, buradaki halk içerisinde sosyal durumları bozuk olan ve Sulla'dan kaçanların sığınmalarıyla sayılarını hızla artırıyorlardı. Öyle ki bazı yerlerde küçük çapta korsan prenslikleri bile kuruldu (Strabon, XIV 5, 2; Houwink ten Cate, 1961: 34). Pontos kralı VI. Mithridates ve Ermeni kralı Tigranes tarafından bir devlet olarak tanınmaları onların prestijlerini yükseltti. Korsanlar, o kadar güçlenmişlerdi ki Asia Eyaleti'ni yağmalama cesareti bile gösterebiliyorlardı. Roma senatosu, onların özellikle Dağlık Kilikya'daki üslerini imha etmek amacıyla, M.Ö. 102 yılında olasılıkla ünlü triumvir Marcus Antonius (M.Ö. 83-31)'un büyük babası olan Marcus Antonius'u görevlendirdi (Levick, 1967: 22; Lewin, 1991: 169).

Provincia Cilicia (Kilikia Eyaleti) ve Kilikya'da Yerel Güçler

Aldığı emir doğrultusunda kara ve deniz savaşlarında korsanları yendikten sonra (Tacitus, *Annales*, XII 62) M.Ö. 102 yılında Kilikya'ya gönderilen Marcus Antonius, Roma'ya ilk defa korsan hareketlerini gözetleme olanağı vermiştir (Sherwin-White, 1976: 6). Sefer sonucunda Kilikya'da toprak işgal edilmemiş ve korsanlık sorunu çözülememiştir. Çünkü korsanlığı ortadan kaldırmak için bir sefer yeterli değildi. M.Ö. 101-100 tarihinde Marcus Antonius, eyaleti terk edip Roma'ya döner dönmez korsanlık faaliyetleri artarak devam etti. Öyle ki korsanlar, birkaç yıl sonra Marcus Antonius'un kızını kaçırmaya cesaretini bile gösterdiler (Plutarkhos, *Pompeius*, XXIV 6). Bu durum karşısında daha radikal önlemler alma gereği hisseden Roma, M.Ö. 101-99 yılında praetor eyaletleri yasası (=lex de provinciis praetoris) çıkararak korsanları Roma ile dost ve müttefiklerinin düşmanları ilan etti (Rauh, 2000: 154).

Kilikya Eyaleti, Roma Cumhuriyet döneminin o zamana kadar kurulmuş diğer iki eyaletinden (Asia ve Bithynia), hem kuruluş süreci, hem sınırları ve hem de adıyla kastettiği saha bakımından çok farklıdır. Kilikya, M.Ö. 102 yılında bu yılın praetoru Marcus Antonius'un provincia'sı olarak, yani bir eyalet olarak değil, bir magistratın görev eylem alanı olarak kurulmuştu. Henüz consullük yapmadığı halde proconsül olarak, yani consul yetkisiyle donatılmış olarak Kilikya'ya giden Marcus Antonius'a verilen görev, korsanlara karşı yapılacak savaşın komutanlığı idi. Bu tarihten tam on yıl sonra (M.Ö. 92) Kilikya, daha sonra diktatör olarak ünlenecek olan Sulla'nın valilik yaptığı eyalet olarak anıldı. O halde Kilikya, ilk kez bu tarihte Roma eyaleti yapılmış ve eyaletin ilk valisi de Sulla olmuştu (Kaya, 2005b: 17).

Roma'nın Güney Anadolu sahillerinde yer alan bu eyaleti, her ne kadar adı Provincia Cilicia olsa da olasılıkla Milyas, Lykia, Phrygia, Pisidia ve Pamphylia'yı içine alıyordu. Anlaşılacağı üzere kurulduğu yılda Kilikya bölgesinde hiçbir toprak parçasına sahip değildi (Magie, 1950 I: 285 dn. 15). Çünkü o sıralar Dağlık Kilikya korsanların ve yerel yöneticilerin; Ovalık Kilikya ise Seleukosların kontrolündeydi. O halde verilen isim tamamen eyaletin kuruluş amacından kaynaklanmalıydı. Amaç korsanlığın bastırılmasıydı, çünkü artık Kilikyalı kelimesi, gündelik kullanımda korsanla aynı anlamı taşıyordu (Bean, 1997: 13).

İşte Marcus Antonius'un görevi de korsanlara karşı yapılacak savaşa komuta etmektir⁷. O halde Kilikya Eyaleti, M.Ö. I. yüzyılın başında Dağlık Kilikya'nın korsanlarını denetlemek ve Doğu Akdeniz kıyılarında barışı sağlamak amacıyla kurulmuştur. Dağlık Kilikya bölgesindeki liman ve istasyonlar, Roma'ya Dağlık Kilikya'yı ve Doğu Akdeniz'i korsanlardan temizleyebilmesi için son derece gerekli idi. Ancak Kilikya Ovası ve kentleri, Romalılar tarafından henüz ele geçirilememişti. Kilikya'nın Romalı

valisi, genellikle Anadolu'nun güney ve doğusunda, Doğu Akdeniz kıyılarında ve sularında Roma çıkarlarını korumakla görevliydi. Anadolu, buradaki Roma politikasını yürütmek üzere, Asia ve Kilikya olmak üzere iki eyalet arasında bölünmüştü ve olasılıkla söz konusu bölünmenin tek ilkesi şuydu: açıkça Asia Eyaleti'ne ait olmayan ne varsa, Kilikya Eyaleti'nin görev alanına girmekte idi (Ramsay, 2000: 108).

Bu arada Sulla'ya senato tarafından Pontos kralı VI. Mithridates ve Armenia kralı Tigranes'in tahtından indirdikleri Kappadokia kralı Ariobarnazes'i tahtına oturtma görevi verildi (Kaya, 2005b: 18)⁸. Nitekim Sulla, yaptığı seferle Ariobarnazes'i yeniden Kappadokia kralı yaptı. M.Ö. 90'lı yıllarda Sulla ve Parth kralı Arsakes'in elçisi Oroarzones, Fırat Nehri kıyısında bir araya gelmişler, Roma Cumhuriyeti ile Parth Krallığı arasındaki sınırın Fırat Irmağı olduğu konusunda sözlü olarak anlaşmışlardır. Görüşmenin yapıldığı tarihte Roma'nın Anadolu'daki egemenlik sahası M.Ö. 133 yılında Bergama Krallığı'nın yerine kurulmuş olan Asia Eyaleti ile sınırlıydı. Buna daha sonraları Bithynia Eyaleti ve Dağlık Kilikya ile Pamphylia arasında küçük bir sahayı kapsayan Kilikya Eyaleti de eklenmiştir (Kaya, 1998: 163).

Doğuda bu gelişmeler olurken Roma'da kanlı İç Savaşlar (Bella Italica) çıktı (Diodoros, XXXVII 1, 6-11; Plutarkhos, *Sulla*, VI, 1-2). Romalılar, bütün güçlerini ve kaynaklarını bu savaşa yöneltmişlerdi. Sulla, kendi zamanında bir eyalet olmayıp, onun provincia'sı yani görev-eylem alanı olan Kilikya ile ilgili olarak, Mithridates savaşı sırasında Anadolu'daki devletlerin Roma'ya karşı tutumunu esas alarak son derece akılcı bir politika izlemiştir⁹. Fakat korsanları imha için yaptığı planlar, I. Mithridates Savaşı (Arslan 2002: 115-128) nedeniyle sonuçsuz kaldı (Özsait, 1985: 72; Shaw, 1990: 220)¹⁰. Çünkü Anadolu'da Pontos kralı VI. Mithriates Eupator'un önlenemez yükselişi, M.Ö. 90 yılında patlak veren I. Mithridates Savaşı Romalılara korsanlık sorununu tamamen unutturdu.

Sulla, M.Ö. 84 yılı yazında Roma'daki muhaliflerinden intikam almak için İtalya'ya gitmiş, Anadolu'nun yönetimini ise komutanlarından Lucius Licinius Murena'ya bırakmıştır (Magie, 1950 I; 240). Murena, sadece Batı Anadolu'ya yönelik sınırlı bir harekât yaptı. Mithridates'e kötü bir şekilde yenilince M.Ö. 81 yılında Roma'ya geri çağırıldı. Murena zamanında eyalet, Dağlık Kilikya'nın çok küçük bir bölümünü içine alıyordu. Eğer bu tarihlerde Pamphylia ayrı bir eyalet olarak kurulmadıysa, eyaletin asıl topraklarını Pamphylia ve Milyas bölgeleriyle Pisidia'nın güneyi oluşturuyordu. Bu nedenle eyalet, Pamphylia adıyla da anıldı (Kaya, 2005b: 18).

M.Ö. 80-79 yıllarında Kilikya'da praetor olarak görev yapan Cornelius Dolabella da korsanlara karşı son derece etkisiz kaldı. Proconsul Dolabella, vali olarak M.Ö. 80 yılında buraya geldiğinde Kilikya Eyaleti, başta Dağlık

Kilikya olmak üzere Pamphylia, Milyas ve Pisidia'nın bazı kısımlarını kapsıyordu. Hatta Dolabella ve onun questoru Verres, M.Ö. 80-78 yılları arasında Lykia, Pamphylia ve Dağlık Kilikya sahillerinde, korsanları ortaya çıkarmak bahanesiyle birçok kenti ve kutsal tapınağı soyarak, yöre halkının Romalılarından nefret etmesine sebep oldular (Bosch, 1957: 43). Bu bakımdan Anadolu'daki kanun kaçakları, suçlular ve kentlerdeki siyasal çekişmelerin kurbanı olan kişiler kadar, bölgelerindeki Gaius Dolabella ve Verres gibi Roma yöneticilerinin zulmünden kaçan kişiler, korsanlara sığınmaya ve haydutlara katılmaya başladılar. Kilikya Eyaleti'nin ilk valileri yetersiz hatta kimi kez daha da beterdi. Dolabella zorbalıkta o kadar ileri gitmişti ki, görev süresi sona erdiğinde Roma'da yargılanarak hüküm giydi. Juri, bir gün eyalet valiliğine atanabilecek ve bu durumda kendi hatalarının göz ardı edilmesini bekleyecek politikacılardan oluştuğu için, bu tür kişilerin mahkûm edilmesi pek sık rastlanan bir durum değildi. Dolabella'nın yardımcısı Verres onu da aratıyordu. Bu ikisi belki en uç örneklerdi, ama genelde Roma Cumhuriyeti dönemi Kilikya Eyalet valilerinin eyaleti sadece bir gelir kaynağı olarak düşündükleri de yadsınamaz bir gerçektir (Bean, 1997: 14).

Doğu Lykia ve Kilikia Trakheia bölgeleri, doğal olarak kara ve deniz bakımından korsanlığa son derece elverişli idi. Bu karada dağların yüksek oluşu ve üzerinde geniş yaylalara ve meralara sahip bağımsızlıklarına düşkün kabilelerin oturmasından, gemi yapımında kullanılan kerestenin varlığından ve aynı zamanda limanların ve kalelerin ve gizli yerlerin oluşundan. Bu arazide korsanlar küçük kaleler, gözlem ve inşaat kuleleri inşa etmişlerdi. Ayrıca ıssız adaları ve başka barınakları vardı. Bu açıdan özellikle Doğu Lykia ve Kilikya'nın dik yamaçlı limansız ve yüksek dağlar arasında kalan bu kısmı, korsanların bir araya toplandıkları en önemli üsler durumuna geldiler (Plutarkhos, *Pompeius*, XIV 3; Strabon, XIV 5, 6)¹¹. Korsanlar, kısa süre içinde Anadolu'nun güney sahillerinde politik bir güç halini aldılar. Doğu Lykia ve Kilikya kıyılarında konuşlandıkları tersanelerde gemi yapımına başladılar ve sahil kentlerini haraca bağladılar. Hatta Doğu Lykia'da Zeniketes adında bir korsan Toros Dağları'nın yamaçlarında Olympos Kenti'nde kendisini kral ilan etti. Korykos, Phaselis ve Pamphylia'nın birçok kentini de hâkimiyeti altına aldı (Arslan, 2003:101).

Bütün bu gelişmeler üzerine Roma senatosu, M.Ö. 78 yılında P. Servilius Vatia (M.Ö. 78-74)'yı beş yıllık bir komuta yetkisiyle Kilikya'ya yolladı. Servilius Vatia, Kilikyalı korsanlarla onların Torosların her yakasında kurdukları kaleler ve bölgede haydutluk yaparak huzursuzluk kaynağı olan kavimler üzerine yürüdü. Korsanlarla yaptığı deniz savaşlarında üstün geldi ve onları Kilikya sularından kovdu (Ammianus Marcellinus, XIV 8, 4). Korsan Zeniketes'in hâkimiyet bölgesini de zapt etti.

Zeniketes, Romalıların eline düşmektense kendisini ailesiyle birlikte ateşe verdi. Romalılar, sonunda burada korsanların üslerini yok etmenin zorunluluğunu kavradılar. Bu yüzden Servilius, korsanların ana üssü Kilikia Trakheia sahilleri boyunca korsanlara ait kalelerin çoğunu yıktı (Strabon, XII 6, 2)¹². Romalı general M.Ö. 77'de bölgenin hinterlandındaki İsauria'lı kavimlere karşı operasyonlara başladı. Kilikya proconsullerinin en başarılısı ve hatta eyaletin gerçek kurucusu kabul edilen Servilius, İsauria'yı ele geçirerek İsauricus unvanını almıştır ((Strabon XIV 5.7; Syme, 1939: 300 dn. 4). Bölgenin Servilius tarafından itaat altına alınarak Kilikya Eyaleti'ne bağlandığı anlaşılmaktadır. İç bölgelere girmeyi başaran bu ilk Roma generali zamanında denizde de önemli başarılar kaydedilmiş, korsanların Pamphylia'nın şehirlerini ve Side'yi üs olarak kullanmaları önlenmiştir. Servilius, üst üste kazandığı kara ve deniz savaşlarından sonra, önceleri sadece Romalıların sınırlı sayıda gemi asker bulundurdukları Kilikya Eyaleti'ni bütün batı Torosları yani Pamphylia ve Dağlık Kilikya sahillerini Pisidia ve Lykaonia'nın bazı bölümlerini de kapsayacak şekilde genişletti. M.Ö. 78-74 yılları arasındaki beş yıl içinde bölgeyi belirli ölçüde korsanlardan ve haydutlardan temizleyerek Kilikya'yı Roma'nın Anadolu'daki önemli eyaletlerinden biri haline getirdi (Arslan, 2003: 104).

Öte yandan Servilius'un gerek Dağlık Kilikya, Pamphylia ve Doğu Lykia'daki korsanlar, gerekse Torosların eteklerinde yaşayan kavimler üzerine düzenlediği seferler, genel olarak başarıyla sonuçlanmışsa da bu mücadele Roma açısından kalıcı bir barış sağlamadı. Her ne kadar korsanları Kilikya'dan uzaklaştırmış, konuşlandıkları kalelerden bazılarını yıkmış, hem karada ve hem de denizde onlarla başarıyla çarpışmış olsa da bölgeden ayrılmasıyla birlikte korsan faaliyetleri yeniden baş göstermiştir (Arslan, 2003: 105).

M.Ö. 75 yılı consullerinden Lucius Octavius, M.Ö. 75-74 yılında Roma'nın Kilikya proconsülü olarak, bir bakıma Servilius'un yarım bıraktığı işi tamamlamak üzere bölgeye gönderildi. Ancak Kilikya'ya geldikten kısa bir süre sonra, Torosların güney kıyıları hinterlandındaki kabilelerle yaptığı bir çarpışma sırasında öldü (Plutarkhos, *Lucullus*, VI, 1).

Pompeius Döneminde Korsanlık Sorunu ve Kilikya Eyaleti'nin Durumu

M.Ö. 67 yılında Akdeniz'de korsanlık son haddine ulaşmıştı. Korsanlar, nerdeyse bütün Akdeniz'e hâkim olmuşlardı. Korsanların en önemli sığınakları Kilikia Trakheia idi. Cebel-i Tarık Boğazı'na kadar yayılan korsanlık ticareti durdurmuş, Roma'yı tehdit eder boyuta ulaşmıştı. Bunun üzerine harekete geçme kararı alınmış ve M.Ö. 67 yılı başlarında hazırlanan "Lex Gabinia (=Gabinus Yasası)" Roma senatosu tarafından

onaylanmıştır (Plutarkhos, *Pompeius*, XXV 2; XXVI 1-4; Cassius Dio, XXXVI 23, 4). Anılan yılda Pompeius, Roma tarafından Lex Gabinia'nın verdiği geniş yetkilerle Kilikya'daki korsanları cezalandırmakla görevlendirildi. Mithridates ve Tigranes'e karşı yapılmakta olan savaşın idaresiyle Kilikya, Bithynia ve Asia eyaletleri valilikleri de onun yetki alanı içerisinde bulunuyordu (Piganiol, 1930: 352). Roma senatosundan bu kadar geniş yetkiyi çok az kişinin aldığı bilinen bir gerçektir.

Pompeius, Akdeniz'i on üç bölgeye ayırdıktan sonra, her bir komutanını görev yerlerine gönderdi. Daha sonra kendisi donanmasıyla hepsinin çevresinde dolaşmaya başladı. Roma hâkimiyetindeki batı bölgeleri büyük ölçüde korsanlardan temizlendi. Daha sonra kırk gün içinde doğu bölgelerindeki korsan faaliyetlerine de son verildi. Bunun üzerine Pompeius, iyi gemilerden oluşan bir donanmayla Kilikya'ya yürüdü (Plutarkhos, *Pompeius*, XXVII 3). Dağlık Kilikya'da korsanlar birbiri ardına teslim oldular. Bir grup korsan ise birleşerek Korakesion (Alanya) açıklarında Pompeius'un donanmasıyla çarpıştılar. Fakat yenilerek geri çekilmek durumunda kaldılar. Kaçanların bir kısmı Korakesion'un tahkimli kalesine ve diğer bir kısmı ise kentin önlerindeki adanın kalın ve yüksek sur duvarlarının arkasına sığındılar¹³. Daha sonra da Pompeius'a elçilerini göndermek suretiyle teslim olmak istediklerini bildirdiler. Bu üç ay içerisinde korsanlardan bin üç yüz gemi ele geçirmiş ve otuz bin mürettebatı öldürmüştü (Stark, 1958: 27 vd.; Houwink ten Cate, 1961: 36).

Korsanlara karşı verilen mücadeleler sırasında şehirlerin çoğu büyük ölçüde tahribata uğramıştı. Mallos, Adana, Epiphaneia, Soli gibi şehirlere korsan tutsaklar arasında daha saygın olanları yerleştirerek nüfuzlandırmıştır. Antik yazarlar, Pompeius'un korsanlardan büyük bir kısmını Soli (Viranşehir)'ye yerleştirip, şehre kendi adını vererek Pompeiopolis'e çevirdiğinden söz etmektedirler (Strabon, XIV 3, 3; Cassius Dio, XXXVI 37, 6)¹⁴. Korsanların sahil kentlerine yerleştirilmesi, Roma için bölge tarihinde yeni bir dönemin de başlangıcı olmuştur. Otorite boşluğundan kaynaklanan bu olayların yeniden yaşanmaması için önlem olarak, Kilikya'nın doğu bölümünün kontrolü Tarkondimotos adında yerel bir lidere bırakılmıştır¹⁵. M.Ö. 64 yılı kışından itibaren Ovalık Kilikya'nın doğu kesimlerinin denetiminin elinde olduğu ve buradaki bazı yerel halk topluluklarının başındaki aşiret liderleri üzerinde kontrolü sağlayarak buranın hâkimi olduğu anlaşılmaktadır. Bu eski korsan şefinin görevi, Suriye ve Anadolu bağlantısında hayati öneme sahip olan bölgede Roma çıkarlarını korumaktı. Çünkü Anadolu ile Mezopotamya arasında anahtar konumda olan Doğu Kilikya ve Amanos bölgesinin kontrolü, Parth tehlikesi de göz önüne alındığında büyük önem taşımakta idi. Bunun için bölgede çok güvenilir bir yerel güce ihtiyaçları vardı. Tarkondimotos, daha önce bir korsan şefi olmasına rağmen bölgeyi iyi tanıdığından Romalıların hizmetinde onlara çok

yararlı olmakta idi (Sayar, 2001: 374). Tarkondimotos'un hâkimiyet sahasının batı sınırı tam olarak belirlenememektedir. Fakat bir filoya sahip olması, sahile bağlantısı olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca sahip olunan bu filoya gemi yapımı, büyük kereste kaynakları gerektirdiği için, hiç olmazsa Göksu (Kalykadnos) Havzası'nın doğu bölümlerinde hâkimiyet kurmuş olmalıdır. Tarkondimotos'un kendi ismi Luwi Fırtına Tanrısı Tarhunt'tan gelen yerli bir isim iken, çocukları ve torunlarının adları Yunan ve Romalıdır (Jones, 1971: 203 vd.; Tobin, 2001: 381 vd.). Hanedan üyelerinin isimlerinde zamanla görülen değişim, Roma'nın adı geçen krallık üzerindeki siyasi ve kültürel etkisinin açık göstergeleri sayılmalıdır.

Pompeius, M.Ö. 64 yılında Amisos (Samsun)'ta Anadolu eyaletleri için birçok idarî düzenlemelere girişmiştir. Bu eyaletler içerisinde tahmin edileceği üzere Kilikya da vardır¹⁶. Yapılan düzenlemeler çerçevesinde Kilikya Eyaleti, son fetihlerden dolayı genişletilmiş ve daha önemli hale getirilmiştir. Böylece Pompeius, kendisine Roma senatosu tarafından verilen "Imperium consulare maius" yetkisine dayanarak, Ovalık ve Dağlık Kilikya ile Lykia, Pamphylia, Pisidia'yı içine alan bir Provincia Cilicia (Kilikya Eyaleti) oluşturmuştur (Syme, 1939: 299 vd.; Hild und Hellenkemper, 1990: 31). Bu şekilde Pompeius, Kilikya Eyaleti'ni adını taşıdığı bölgeyle ilişkilendirmiş oldu. Onun yaptığı düzenlemelerle her iki Kilikya da Kilikya Eyaleti'nin parçasını oluşturdu (Ünal, 2006: 82). Ancak o zamanda eyaletin sınırları adını taşıdığı bölgeden daha büyüktü. Başkenti Tarsus olan eyaletin sınırları, Pamphylia bölgesi de içinde olmak üzere, Khelidonia (=Kırlangıç) Burnu'ndan İssos (Yumurtalık)'a kadar tüm kıyı bölgesiyle iç kesimde İsauria'yı kapsıyordu (Magie, 1950 I; 375 vd.; Kaya, 2005b: 18).

M.Ö. 67 yılında korsanların yenilmesiyle artık Dağlık Kilikya eyalete eklenmişti. Bunlara Apameia, Synnada ve Kibyra conventusları da katıldı. Bu şekilde Kilikya Eyaleti, tarihinin en geniş sınırlarına sahip oldu. Sonradan ilave edilen bu üç yerleşim, Anadolu'nun batısından gelerek, Kilikya Eyaleti üzerinden Suriye'ye inen önemli bir askerî yolun üzerinde bulunmakta idi (Özsait, 1985: 78). Bu eyalet, Asia'nın diğer eyaletlerinden daha az zengindir. Bununla birlikte hemen hemen her zaman consuller tarafından yönetilmiştir. Lentulus Spinther'in proconsullüğünde M.Ö. 56 yılında Kıbrıs adası da eyalete katıldı (Cicero, *Ad Familiares*, 13. 48; Cassius Dio, XXXIX 12-16). Böylece Kilikya, bir kıyı koruma merkezi durumuna geldi. Bölge olarak Pamphylia ve iç bölgelerin boşluğunu doldurduğu gibi korsan saldırılarını önlemede de önemli roller üstlenmiştir (Mitford and Andrews, 1980: 1238). M.Ö. 67 yılında Pompeius, korsanları bastırıp deniz yolunu bir kez daha açınca, Phrygia'nın Kilikya Eyaleti'ne bağlı olma durumu bir süre daha devam ettirildi. Kilikya, bundan sonra doğu eyaletlerinin en büyüğü ve en önemlisi durumuna geldi. Çünkü eyaletin

valisi, Roma'nın tüm dış politikasını bu kuzeydoğu sınırından yönetiyordu (Ramsay, 2000: 108).

Gerçekten de Pompeius Kilikya'sı denilen M.Ö. 56 Kilikya'sı, diğerlerinden çok daha önemli bir konumda idi. O nedenle bundan böyle İkonion (Konya) aracılığıyla Efes'e ve Kilikya kapılarından Tarsus'a, oradan da Suriye'ye uzanan stratejik öneme sahip bir güzergâha koruyuculuk yapmıştır. Kilikya, özellikle M.Ö. 56-50 yılları arasında Batı Anadolu'dan Suriye'ye ana yol olmuştur. Kilikya, sahip olduğu bu sınırlarla birinci derecede askerî öneme sahip bir bölge idi. M.Ö. I. yüzyılın ilk yarısı içerisinde Kilikya Eyaleti'nin imparatorluk içerisinde önemli bir fonksiyonu olduğu anlaşıyor (Magie, 1950 I: 1595).

Cicero'nun Kilikya Eyalet Valiliği

M.Ö. 51 yılında Ap. Claudius Pulcher'in yerine Kilikya'ya proconsul olarak Cicero gönderilmiştir (Marshall, 1972: 890 vd.). İlk işi burada bir yıl daha kalmamak için tedbir almak olan Cicero, bazı idarî düzenlemeler de yapmıştır¹⁷. Çok sayıda mektupları, daha önceki proconsullerin yaptıkları işlere, kötü yönetimlere maruz kalmış kentlerin halklarına ve ıslah gayretlerine ışık tutmaktadır. Ne yazık ki Cicero, Dağlık Kilikya hakkında hemen hiçbir şey anlatmamaktadır (Mitford and Andrews, 1980: 1239).

Roma Cumhuriyet yönetimi altındaki Kilikya Eyaleti'nin sınırları belirsizdi ve tanımlanmamıştı. Bu sınır, farklı zamanlarda değişiklik göstermiştir. Bununla birlikte Pamphylia, Lykia, Dağlık Kilikya ve Lykaonia'yı kapsıyordu. Bir süre Phrygia'nın büyük bir bölümü bile Kilikya Eyaleti'ne bağlandı ki M.Ö. 51 yılında Cicero Kilikya valisiyken de durum böyleydi. Belli ki bu genişleme, korsanlığın Roma gemilerinin Doğu Akdeniz kıyıları boyunca seyretmekten korkacakları kadar büyük bir tehlike oluşturduğu zaman ortaya çıkmıştı. O zaman Kilikya valisi Ephesos (Efes)'ta karaya çıkıp, oradan da kara yoluyla Kilikya'ya gitmek zorunda kalmıştı. Çok geniş alanlara yayılan Kilikya Eyaleti, Roma'da başlayan siyasal olaylarla ilgili olarak Asia Eyaleti'nin önem kazanmasıyla bir anda dağılmaya başladı. M.Ö. 49 yılından sonraki düzenlemelerle üç Phrygia dioikesesliği Laodiceia (Goncalı), Apameia (Dinar) ve Syennada (Şuhut) Kilikya'dan alındı ve Asia Eyaleti'ne bağlandı. Aynı şekilde Pamphylia da Asia ile birleşince arada kalan Milyas ve Batı Psydia da Kilikya'dan alınarak Asia Eyaleti'ne katıldı (Özsait, 1982: 315; Syme, 1939: 324 vd.)¹⁸. Kilikya Eyaleti'nin çeşitlilik gösteren bu özelliği, Roma politikası ve yönetiminin karışık durumunu da yansıtmaktadır. Gerçekten de M.Ö. 104-49 yılları arasında Kilikya Eyaleti ile ilgili olarak Roma politikasının amaçları belirsizdi ve genellikle de etkisizdi. M.Ö. 49 yılında iç savaşlar başladığı

zaman savaşa karar verilinceye kadar da belirgin bir politikası yoktu (Ramsay, 2000: 109).

Marcus Antonius'un Kilikya Yönetimi ve Düzenlemeleri

Bilindiği gibi, M.Ö. 44 yılında Iulius Caesar'ın cumhuriyetçilerden M. Brutus ve G. Cassius ile arkadaşları tarafından öldürülmesi sonucu, Roma'da iç savaş başladı. Caesar karşıtlarının M.Ö. 42'de Makedonya'nın Philippi Ovası'nda II. Triumvirlik (Üçler Meclisi) üyeleri Octavianus, Lepidus ve Marcus Antonius'a karşı giriştikleri savaşı kaybetmeleri, karışıklıkların büyümesini önledi. Söz konusu savaştan bir yıl sonra M. Antonius, Octavianus'un batıda sahip olduğu yetkilerin aynısıyla donatılmış olarak, doğuda bozulan düzeni yeniden kurmak için Anadolu'ya geçti.

Marcus Antonius, Anadolu'da geleneksel Roma politikalarının gereği olarak bir takım düzenlemelere girişti. M.Ö. 40/39 yılında yaptığı düzenlemeler çerçevesinde Pisidia, Phrygia'nın dağlar boyunca uzanan doğu bölümü olan Phrygia Paroreia, Antiocheia (Yalvaç) ve Apollonia (Uluborlu)'yu Galatya kralı Amyntas'a; Lykaonia'nın Dağlık Kilikya'ya kadar olan kesimi Zeno'nun oğlu Polemo'ya verildi (Cassius Dio, XLIX 22, 3; Hild und Hellenkemper, 1990: 32). Aynı düzenleme çerçevesinde Dağlık Kilikya, Zenopharus'un kızı Aba'ya bırakılan Tapınak Krallığı Olba hariç olmak üzere Mısır Kraliçesi Kleopatra'ya ve doğuda Amanos dağına sınır olan bölge ise Caesar zamanından beri bu bölgede hüküm süren Tarkondimotos'a bırakıldı (Kaya, 2005b: 19 dn. 35). Pontos Krallığı'nı Roma'nın eski düşmanları olan Pontos krallarından VI. Mithridates Eupator'un torunu ve II. Pharnakes'in oğlu Dareios'a verdi¹⁹. Söz konusu düzenlemede Antonius, Pompeius'un Kilikya'da yaptıklarını büyük ölçüde değiştirirken, Pompeius tarafından kurulmuş olan Kilikya Eyaleti'nin batısındaki Pamphylia ve Pisidia'yı Asia Eyaleti'ne bağladı. Pompeiopolis'in Pompeius tarafından verilen serbest şehir statüsünü geri aldı. Olba Tapınak Krallığı'nın başına yerel hanedana mensup Aba adlı kraliçeyi geçirdi (MacKay, 1968: 81). Strabon (XIV 5, 10), yerel krallıklardan birisi olup, bölgenin tarihî gelişiminde son derece önemli bir rol oynayan söz konusu krallık hakkında şu bilgileri vermektedir:

“Kyinda ve Soli'nin yukarısındaki dağlık ülkede, içinde Teukros'un oğlu Aias'ın kurduğu Zeus Tapınağı bulunan Olbê kenti vardı. Bu tapınağın başrahibi Kilikia Trakheia'nın hükümdarı oldu. Sonra ülke sayısız tiranlar tarafından ele geçirildi ve korsanlar örgütlendirildi. Bunların yok edilmesinden sonra bu ülkeye Teukros'un ülkesi ve rahiplerin çoğuna da Teukros veya Aias adı verildi. Fakat tiranlardan biri olan Ksenophanes'in kızı Aba, evlilik yoluyla aileye girdi. Babası daha önce muhafız kılığında imparatorluğu ele geçirmişti. Daha sonra hem Antonius, hem de Kleopatra

nazik davranışlarından ötürü bir lütuf olarak burayı kendisine bağışladılar. Sonra Aba ortadan kaldırıldı, fakat imparatorluk onun soyu tarafından sürdürüldü”.

Görüldüğü gibi, Strabon zamanında Olba, Teuker'in oğlu Ajax tarafından yönetiliyordu. M.Ö. 43'ten M.Ö. 29 yılına kadar, İkonion (Konya)'dan Olba'ya kadar uzanan Cilicia Aspera (Dağlık Kilikya), M.Ö. 39'da Polemo'ya verildi (Ramsay, 1890: 371; Magie, 1950 I: 433). Bu kral, M.Ö. 29'a kadar tahtta kalmıştır.

Bu arada Antonius, Seleukeia Kalykadnos (Silifke)'a bağımsız şehir statüsü tanıdı. M.Ö. 37 yılında Octavianus'un Sextus Pompeius'u Anadolu'ya sürmesi ve Lepidus'un iktidarını elinden alması sonucu, Roma'da olayların seyri de değişti. Octavianus, hiç tartışmasız artık batının tek hâkimi durumuna gelmişti. Onunla uzlaşma umudu kalmayan Antonius da M.Ö. 36 yılında kesin olarak ondan ayrıldı. Parthlara karşı Anadolu ve Doğu Akdeniz'i güvene almak için Ptolemaioslar kraliçesi VII. Kleopatra ile Tarsus'ta buluştu (Cassius Dio XLVIII 24; Piganiol, 1930: 434).

M.Ö. 36 yılında Kleopatra'nın büyük oğlu Ptolemaios Philadelphos'a Fenike ve Suriye sahilleri, Kıbrıs ve Kilikia Trakheia sahillerinin büyük bir kısmını hediye etti (Cassius Dio, XLVIII 24; Sayar, 1999: 206). İşte M.Ö. 34 yılında Parth seferini başarıyla tamamladığı zaman, Roma'nın doğu eyaletlerinin bazı bölümleriyle birlikte, Kilikya'nın bir kısmının hediye edilmesi, hem Roma'nın hem de kendisinin geleceği için alınmış hayati öneme sahip bir karar niteliğindedir. Eyaletleri vergi veren bağımlı krallıklar haline getirme veya tersini yapma yetkisini ilk defa Antonius kullanıyor değildir. Daha önce Sulla, Pompeius ve Caesar gibi Roma komutanları da bu türden yetkiler kullanmışlardır. Ancak Antonius, son davranışıyla doğrudan Hellen krallarının bir temsilcisi gibi ortaya çıkıyor ve Roma devletinin merkezini İtalya'dan doğuya kaydırma planını uygulamaya koyduğunu da göstermiş oluyordu (Rostovtzeff, 1960: 144).

Ne yazık ki, antik kaynaklarda Kleopatra'ya Kilikia Trakheia'nın nereleri verildiği konusunda açıklayıcı bilgiler bulunmadığından, bu sahaların kesin sınırları tartışma konusu oluşturmuştur. Plutarkhos (*Antonius*, 36.2) söz konusu buluşma sırasında Antonius'un Kleopatra'ya hediye olarak Kilikia Trakheia sahillerinin büyük bir kısmını verdiğinden söz etmekle birlikte, Kilikya'nın hangi kesimlerinin Ptolemaioslara verildiği konusuna açıklık getirmemektedir. Strabon (XIV 5, 3) ise, gemi yapımına uygun ağaçlarıyla ünlü liman şehirleri Hamaxia ve Elaiussa (Ayaş)'nın Kleopatra'nın mülkiyetindeki bölgede bulduklarını belirtmektedir. Öte yandan İsauria'daki Domitopolis ile Anamur'un kuzeyindeki Titopolis'in adlarının bu dönemde Antonius'un önde gelen taraftarlarından ikisinin adlarına izafeten verilmiş olduğu düşünülmektedir (Mitford and Andrews, 1980: 1241; Sayar, 1999: 207). Bu bilginin doğruluğu kabul edildiğinde

Kleopatra, sadece Anemurium kıyılarına değil, onun iç kesimlerindeki Dekapolis olarak bilinen bölgeyi de elinde tutmuştur. Ayrıca Antonius, M.Ö.38-36 yılları arasında yaptığı düzenlemeler sırasında Lykaonia'nın Kilikia Trakheia'ya kadar olan kesimini Zeno'nun oğlu Polemo'ya bıraktığına göre Kleopatra'ya verilen sahalara, Kalykadnos Seleukeia'sından (Silifke) Taşkent'in kuzey ve kuzeydoğusunu kapsayan sahaya sınırlı olmalıdır (Midford-Andrews, 1980: 1241)²⁰. Öte yandan Kleopatra'ya Dağlık Kilikya'da hediye edilen bölgelerin ortak özelliği, gemi yapımına uygun sedir ağacı ormanlarının bol bulunduğu yerler olmasıdır. Hamaxia, Kleopatra donanması için gerekli kereste ihtiyacını karşılar; Korakesion, bu keresteyi Mısır'a yükleme limanı işlevi görmüş olmalıdır.

Gizliliğini koruyan diğer bir konu da Kleopatra'nın bölge üzerinde ne kadar etkin olduğudur. Ancak onun söz sahibi olduğu yerler, çok geniş bir alana yayılmamış olmalıydı. Çünkü kuzeyde Laranda (Karaman) ve çevresinde Antipater'in Derbe Krallığı, doğuda ise Silifke ve çevresinde Olba Tapınak Krallığı hüküm sürmektedir. Antonius, Amyntas ile Polemon'u diğer beylerden üstün tutmuş, bu şekilde bölgenin yönetimini birleştirmiş oluyordu. Öyle anlaşılıyor ki burada Perilaus'un oğlu Derbe'li Antipater'in rolü oldukça önemliydi. Çünkü M.Ö. 40 yılında Parthlara karşı Kilikya kapılarını savunma görevi ona verilmişti. Antonius'un burada yerli hanedana mensup olan Aba'nın kraliçe olarak tanınması şartını koyması, Roma yönetim anlayışı ve yerel güçler arasındaki ilişkiyi gözler önüne sermesi açısından dikkat çekicidir (Syme, 1939: 326 vd.).

Antonius, Roma'nın Dağlık Kilikya'da uyguladığı politikayı genel hatları ile sürdürmüştür. Strabon (XIV, 5.6), tamamen bölgenin kendisine özgü şartlarının doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan bu politikayı şu şekilde özetlemektedir:

“Bu karada dağların yüksek oluşu ve üzerinde geniş yaylalara ve meralara sahip olan kabilelerin oturduğundan, gemi yapımında kullanılan kerestenin varlığından ve aynı zamanda limanların, kalelerin ve gizli yerlerin oluşundandır. Bütün bunları göz önünde bulundurarak söylüyorum Romalılar, burada adaleti uygulamak için her zaman yerinde bulunmayan ve beraberinde silahlı kuvvetler bulundurmamak zorunda olan Romalı valiler yerine, bölgenin krallar tarafından yönetilmesinin daha iyi olacağını düşündüler”.

Antonius, M.Ö. 39 yılında Anadolu'yu yeniden şekillendirirken, henüz Roma egemenliğine alınarak bir eyalete dönüştürülemediği doğu bölgelerini yerel hükümdarlara bağışlamıştır. Bir başka ifade ile Anadolu'da verimsiz, yönetimi güç ve her zaman baş ağrıtabilecek sahalara, Roma vasallarına bırakılmış oldu (Levick, 1967: 25; Er, 1991: 27). Buradan da açıkça

anlaşılabilirliği gibi, Antonius'un Anadolu yönetim anlayışının temeli başında Roma'nın güvenebileceği yerel önderlerin ya da rahiplerin bulunduğu prensler aracılığıyla idareye dayanmakta idi. Aslında bazı istisnai durumlar dışında Roma, Anadolu'yu bağımlı krallıklar idaresi olarak adlandırılan bu sistem ile yönetmiştir. Marcus Antonius'un uzaktan yönetim olarak da adlandırılan sistemi en çarpıcı şekilde uyguladığı yerlerden birisi de Kilikya Bölgesi olmuştur. Antonius'un Dağlık Kilikya'da daha çok kişisel dostluk modelini ön plana çıkardığı görülmektedir. Bu dağlık bölgelerle ilgili olarak durumun önemi hem Caesar, hem Antonius ve hem de Octavianus tarafından fark edilmişti. Antonius ve Kleopatra kıyı bölgelerindeki kritik sahaların doğrudan kontrolünü elinde tutmaya çalışmışlar ve İsauria dağları üzerinde herhangi bir doğrudan iktidar iddiasından vazgeçmişlerdir.

Pompeius'un Anadolu'yu terk etmesinden altı yıl sonra Asia Eyaleti sınırları içerisinde yer alan Laodikeia (Goncalı), Synnada (Şuhut) ve Apameia (Dinar) conventusları da Kilikya'ya eklendi. Ne var ki tarihinin en geniş sınırlarına ulaşan eyalet, M.Ö. 49 yılında bu üç conventusun Asia Eyaleti'ne iade edilmesiyle hızlı bir parçalanma sürecine girdi. M.Ö. 44 yılında Caesar tarafından Mısır kraliçesi Kleopatra'ya verilmiş olan Kıbrıs ve yine aynı yıl Syria Eyaleti'ne eklenen Kilikia Pedias, Kilikya Eyaleti'nden ayrıldı. M.Ö. 38-36 yılları arasında diğer bölgelerin de komşu eyaletlere eklenmesi ve bağlı krallara bağışlanmasıyla, Kilikya Eyaleti'nin parçalanma süreci tamamlanmış oldu (Kaya, 2005b: 19).

Bölgedeki en önemli otorite Adana Ovası ile Toroslar arasında uygun sahada yerleşmiş olan Olba Tapınak Krallığı idi. Ancak burada bir korsan kızı olan Aba ile kişisel ve anlaşmalı bir düzen kurulmuştu (Strabon XIV 5, 3; Jones, 1971: 209). Toprakları Olba ve Diocaesaria dışında Elaiussa-Sebaste (Ayaş), Korykos (Kızkalaesi) ve Kanytela (Kanlıdivane)'ye kadar uzanmalı idi (Ünal, 2006: 86). Geri kalanlarla ilgili olarak M.Ö. 40 yıllarının sonlarından I. yüzyıla kadar olan dönemin tamamında dağlık bölgelerin iç kısımlarında ve belki sahilin büyük bölümünde hediye olarak bir dizi yerel krallıklar oluşturulmuştu. Örneğin Kleopatra iki şehre Antonius'un iki takipçisinin anısına Dimitiopolis ve Titiopolis isimlerini vermişti. Bu payeler, bu merkezler etrafındaki bölgeler üzerinde bahsedilen yerel iktidarları yansıtmakta idi. İsauria'nın hinterlandı için Antonius tarafından hangi özel düzenlemeler yapılmış olursa olsun, M.Ö. 31 yılındaki Actium Savaşı'ndan sonra dağlık bölge bütün halinde Galatya kralı Amyntas'a devredilmiş görünmektedir (Shaw, 1990: 228). Amyntas'ın Krallığı kuzeyde asıl Galatya, güneyde Pisidia ve Doğu Pamphylia, doğuda ise Lykaonia ve Isauria'yı içine alıyordu (Özsait, 1985: 82 dn. 401). Augustus, onun krallığına ve mevcut topraklarına dokunmadığı gibi M.Ö. 36 yılında beri Kleopatra tarafından yönetilen Dağlık Kilikya'yı da kendisine bağlamak

suretiyle ödüllendirmiştir. Böylece Yozgat'tan Antalya ve Manavgat'a kadar uzanan bir bölgeye hakim olduğu anlaşılan Amyntas'ın Side'de adına sikke bastırıldığı bilinmektedir (Head, 1911: 747; Bean, 1997:15)²¹.

Antonius'un Anadolu politikası içerisinde Dağlık Kilikya'da uygulamış olduğu yöntem hem anlaşılır ve hem de son derece mantıklıdır. Çünkü diğer bölgeler güçlü komşular arasında paylaşılırken, Seleukeia (Silifke) ve Olba bölgeleri övgüye değer bir yetki ile donatılarak korunmuştur (Mitford and Andrews, 1980: 1242). Romalıların doğuda rahiplik ve hanedanlıklara uyguladıkları politikaya en iyi örneklerden birisini Olba ve Diocaisareia kentleri oluşturmaktadır. Anadolu'daki Pessinus (Balhisar) ve Komana Pontika (Tokat) gibi diğer tapınak kentleriyle karşılaştırıldığında, Olba diğerlerinden farklı bir özellik gösterir. En azından M.Ö. III. yüzyıldan Roma imparatoru Tiberius'a kadarki dönemde, Olba Tapınak Krallığı'nın diğer Anadolu'daki diğer tapınak kentlerinden daha otonom oldukları izlenimi vardır (Trampedach, 2001: 280)²².

Antonius, Cicero'dan sonra Anadolu'nun başka yerlerinde olduğu gibi Ovalık Kilikya için de Pompeius hükümetinin icadı olan yerli prensleri kullanma yoluna gitmiştir. M.Ö. 40/39 yılında Anadolu'yu yeniden düzenlerken Kilikia Pedias'ı Suriye Eyaleti'ne bağlamıştı. Ovalık ve Dağlık Kilikya arasındaki bölgede eski bir korsan önderi olan Tarkondimotos yönetiminde başkenti Hieropois-Kastabala olan vasal krallık oluşturdu (Strabon, XIV 5, 18; Sayar, 2001: 373)²³. Antonius'un bu krallığı oluşturmaktaki amacı, bölgede Seleukosların son zamanlarından beri devam eden yönetim sorunlarını gidermek ve Roma için hayati önem taşıyan Anadolu-Suriye bağlantısını devam ettirmektir. Hatta bununla da yetinmeyerek Octavianus ile savaşındaki yardımını, Parthlara karşı yapılan savaşlarda Roma'ya hizmeti ve kendisine olan sadakatinden dolayı Philantonius unvanıyla ödüllendirmiştir. Zira Tarkondimotos, bastırıldığı paralarda kendisini kral Tarkondimotos Philantonius olarak adlandırmaktadır (Head, 1911: 735). Böylece Antonius'un izniyle kendisini "Antonius'un kral ve dostu" olarak tanımlamıştır (Strabon, XIV 5, 13; Sayar, 2001: 374)²⁴.

Tarkondimotos ve Krallığı

M.Ö. 64-31 yılları arasındaki dönemde Tarkondimotos, bölgesel yerel bir güç olmaya başlar başlamaz politikasını Roma ile iyi ilişkiler kurulması üzerine oturtmuş, bu amaçla Roma'nın Doğu Akdeniz'deki Caesar, Pompeius, Cicero gibi yöneticilerine sadakatten hiç ayrılmamıştır. Ancak onun bu bağlılığına rağmen uygulamak zorunda kaldığı salıncak politikası, M.Ö. I. yüzyılın en karışık döneminde Roma ve Parthlar arasında stratejik bir noktada bulunmasıyla açıklanmaya çalışılmaktadır. Fakat yine tüm sadakatine rağmen, o zamana kadar elinde bulundurduğu Orta Kilikya

sahilinin Antonius tarafından Kleopatra'ya hediye edilmesini kabullenmek zorunda kalmıştır (Sayar, 2000: 5 vd.).

Romalılar, Tarkondimotos ailesinin yönetimine daha çok Ovalık Kilikya'nın kuzeydoğusunda bulunan ve kısmen Kappadokia'ya sınır olan iç kesimde kalan bölgeleri vermişlerdir. Roma Cumhuriyet ve Erken İmparatorluk döneminde yerel kültürlerin ön plana çıkarıldığı, imparator kültürlerinin kurulmasıyla doruk noktasına ulaşan ve Romalılar tarafından Kilikia Trakheia'da kıyasıyla kullanılan bu yönetim olgusu, hemen hemen Kilikia Pedias için de geçerli olmuştur. Bu bakımdan Dağlık Kilikya'da Seleukoslar için Teukrosların işlevi ne anlama geliyorsa, Ovalık Kilikya'nın doğusunda kendilerine bir egemenlik bölgesi oluşturan Tarkondimotoslar da Romalılar için aynı anlama geliyor olmalıydı (Zoroğlu, 2001: 427).

Bilindiği üzere Antonius, M.Ö. 31 yılında Actium Savaşı'nda Octavianus'a yenildi ve tarih sahnesinden çekildi. Ayrıca söz konusu savaş, Roma'da altmış yıl süren iç karışıklıkları sona erdirerek Octavianus'u Roma'nın tek hâkimi durumuna getirdi. Böylece Roma'da principatus devri başlamış oldu. Octavianus da vakit geçirmeden henüz M.Ö. 29 yılında Roma barışını sağlama düşüncesinin sonucu olarak bölgede bir takım idarî düzenlemelere girişti. Bu düzenlemeler çerçevesinde Galatya kralı Amyntas ve Kappadokia kralı Arkhelaos dışındaki tüm krallar, Antonius tarafından krallıkları kaybettiler. Amyntas'a Actium Savaşı'ndaki hizmetlerinin karşılığı olarak İsauria ve Antonius tarafından Kleopatra'ya verilmiş olan Kilikia Tracheia'yı bağışlayarak sınırlarını genişletmesine izin verdi (Shaw, 1990: 208). Octavianus (Augustus) tarafından Amyntas'ın sınırlarını daha da genişletmesine göz yumulmasının sebebi, Torosların yönetilmesi güç ve sorunlu bölgelerini yatıştırmak ve buralarda barış ve sükunu yeniden sağlamaktı. Bu amaçla Karalitıs (Beyşehir Gölü) ve Trogitis (Suğla Gölü) arasındaki sahalarda yaşayan Homanadlar üzerine yürüdü. M.Ö. 25 yılında öldürmüş olduğu bir Homanad beyinin karası tarafından pusuya düşürülerek öldürüldü. Bunun sonucunda Galatya Krallığı ilhak edilerek Provincia Galatia (Galatya Eyaleti) adıyla bir Roma eyaleti yapıldı (Kaya, 2005a: 151). Roma'nın Anadolu'daki ilk imparator eyaleti olma özelliğine sahip Provincia Galatia'nın sınırları içerisinde Galatya'nın yanı sıra, Pisidia, Lykaonia, Kilikia Trakheia ve Pamphylia'nın Attaleia ve Side'yi içine alan kısmı bulunmaktaydı. Ancak Galatya Eyaleti'nin sınırları yeni bölgelerin eklenmesiyle genişletildi (Kaya, 2005a: 159 vd). Dağlık Kilikya'da olduğu gibi, Amanos Bölgesi'ndeki Tarkondimotos Krallığı'nda da Antonius'un kişisel düzenlemelerinin çoğu devam ettirildi. Tarkondimotos Krallığı topraklarının büyük bir bölümü, Kappadokia kralı I. Arkhaleos'a verildi (Hild und Hellenkemper, 1990: 32; Lewin, 1991: 173).

SONUÇ

Roma Cumhuriyeti'nin Kilikya ile ilişkisi ve Kilikya Eyaleti'nin kuruluşu, bölgedeki korsanlık sorununun bir sonucudur. Onun için Kilikya Eyaleti, kuruluş amacı ve işlevi bakımından Anadolu'daki diğer Roma eyaletlerinden farklılık göstermiştir. Eyalete gönderilen ilk Romalı proconsullerin burayı bir gelir kaynağı olarak düşünerek ağır vergilerle halkın tepkisini çekmeleri ve Roma'da yaşanan iç gelişmelerin etkisi büyük olmuştur. Öte yandan Kilikya'daki gelişmelerin seyri, Roma'daki iç savaşların şiddetiyle de paralellik arz etmektedir. Zira iç savaşlar, Anadolu'nun Kilikya gibi dağlık bölgelerinde dolaylı bir geri çekilmeye zorlamıştır. Roma Cumhuriyeti'nin Kilikya yönetiminde bölgenin kentine özgü jeomorfolojik yapısının yanında zaman zaman Anadolu'nun batısına kadar ulaşan Parthlar ve yerel güçler belirleyici unsurlar olmuşlardır. Bu kontrolü zor ve yönetilmesi güç sahalara, proconsuller yerine yerli prensler ve rahipler eliyle yönetilmiştir.

Roma'nın geleneksel doğu politikası içerisinde Kilikya'nın önemli bir yer tuttuğu da anlaşılmaktadır. Pompeius ile birlikte bölgenin Olba ve Doğu Kilikya gibi stratejik bölümleri daha fazla otonomiyle donatılmıştır. Söz konusu sahalara, kişisel dostluk bağları kurularak eski korsan şeflerine bırakılmıştır. Pompeius, yaptığı düzenlemelerle Kilikya Eyaleti'nin sadece sınırlarının genişlemekle kalmamış, Roma Cumhuriyeti yönetiminin doğu politikasındaki fonksiyonunu da artmıştır. Çok geniş alanlara yayılan Kilikya Eyaleti, Roma'da başlayan siyasal olaylarla ilgili olarak, Asia Eyaleti'nin önem kazanmasıyla bir anda dağıldı. Esasen Pompeius'un korsanlık sorununu büyük ölçüde ortadan kaldırmasıyla, eyaletin varlık nedeni de ortadan kalkmıştı.

Roma'da Triumvirliğin (Üçlü Yönetim) generallerinden birisi olan Marcus Antonius'un Anadolu'da yaptığı düzenlemeler içerisinde de Kilikya, öncelikli bir yer tutmuştur. Antonius, Kilikya'da verimsiz ve yönetilmesi güç ve sorunlu sahalara vasal krallıklar eliyle idare etme politikasını sürdürmekle kalmamış, kişisel dostluk bağlarını güçlendirmek suretiyle çok daha sağlam bir zemine oturmuştur. Geleneksel Roma politikasına uygun olarak, Dağlık Kilikya'da bir takım kukla krallıklar meydana getirmişlerdir. Bu şekilde, özellikle Roma iç savaşları sırasındaki karışık dönemlerde sık sık buralara müdahale etmek durumunda kalmamıştır. Antonius'un kendi içerisinde bile coğrafi farklılıklar gösteren, Dağlık Kilikya'da uyguladığı yönetim ve izlediği politika, oldukça etkili olup Anadolu'nun diğer bölgeleri için de bir model teşkil edecek tarzdadır. Kişisel dostluk modelinin benimsendiği ve yerel kültürün ön plana çıkartıldığı bu yönetimde Olba diğer şehirlere göre daha fazla otonomiden yararlandırılmıştır. Bu şekilde etrafı güçlü komşularla çevrili otonom bir bölge meydana getirilmiştir. Roma Cumhuriyeti için

Dağlık Kilikya'da Teukrosların üstlendiği işlevi, Ovalık Kilikya'da da Tarkondimotos ve krallığının üstlendiği anlaşılmaktadır.

DİPNOTLAR

1. Magnesia Savaşı ve bu savaşın komutanı Scipio Africanus'un Seleukoslar Krallığı ile Sardeis'te yapmış olduğu bu ön antlaşma konusunda detaylı bilgi için bkz. Kaya 2005a, 85 vd.

2. Roma ile Seleukoslar arasında uzun süreli gerginliğe ve savaşa sebep olmuş olan mücadeleyi sona erdiren Apameia Barışı, Anadolu'nun coğrafi ve politik çehresinde çok önemli değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Artık bir Hellenistik devlet olma özelliğini yitiren Seleukoslar, bir yüzyıldan beri hüküm sürdükleri Anadolu'yu sonsuza kadar terk ettiler ve bir Asia devleti durumuna geldiler. Barışın en ilgi çekici tarafı ise, Roma'nın Anadolu'dan bir karış bile toprak almaksızın büyük bir nüfuz elde etmiş olmasıdır. Bol miktarda altın, politik üstünlük ve Akdeniz'de de egemenlik elde etmekle yetinmiştir. Roma'nın Seleukosları zayıflatarak onlardan aldığı toprakları diğer Anadolu krallıkları arasında bölüştürdüğü ve Anadolu'ya sık sık müdahale edebileceği bir ortam hazırladığı antlaşmanın hükümleri için bkz. Polybios, XXI.43; Livius, XXXVIII.38; Diodoros, XXI.10; Magie 2001, 125 dn. 55. Apameia Barışı konusunda kaynakça için ayrıca bkz. Kaya 2005a, 372, dn. 12.

3. III. Antiokhos, ötesinde Kappadokia Krallığı'nın bulunduğu Toros silsilesinin kuzeyinde ve Halys (Kızılırmak)'in orta kıvrımının batısında yer alan tüm sahalarda hak iddia etmekten vazgeçmek zorunda kalmıştır. Antik kaynaklar ışığında Seleukoslar kralının terk ettiği bölgenin sınırları konusunda geniş bilgi ve yorum için bkz. Giovannini 1982, 224 vd.; Magie 2001, 40.

4. Bu dönemde Pamphylia ve Kilikya'da korsanlığın ortaya çıkışı ve faaliyetleri konusunda bkz. Appianos, *Mithridates*, 92; Cassius Dio, XXXVI 20-23; Strabon, XIV 3,2. Bu konuda ayrıca bkz. Rauh, 2000: 152 vd.

5. Dağlık Kilikya arazisinin korsanlık faaliyetleri için içerdiği elverişli şartlar konusunda geniş bilgi için bkz. Mitford and Andrews 1980, 1237 vd.; Hopwood 1991, 305.

6. Yerini aldığı krallığın yani Bergama'nın değil de içinde bulunduğu kıtanın adı verilen ve Anadolu'da ilk Roma eyaleti olma özelliği taşıyan eyalet için bkz. Özsait 1985, 70; Kaya 2005b, 14 vd.

7. Romalıların provincia'sının Türkçe karşılığı eyalettir. Ancak Latince bir terim olan provincia herhangi bir kimsenin ihtiyaçlarını sağlamak zorunda olduğu bir memuriyet, bir iş ve faaliyet sahası, bir sorumluluk anlamı taşır. İlk önceleri bu kelime, şimdiki dillerdeki gibi bir eyalet ya da memleket anlamı taşımıyordu. Kendisine coğrafi anlamda provincia verilmiş olan kişi, bir Roma devlet magistratu ve önceden praetorluk ya da consullük yapmış birisi olurdu. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Bosch 1957, 42 dn. 154; Kaya 2005b, 17.

8. Sulla'nın Roma senatosu tarafından Kilikya'ya gönderilmesi ve Parth kralının elçileri ile yaptığı görüşme konusunda bkz. Strabon XIII 1.27; Plutarkhos, *Sulla*, 5.3-6; Appianos, *Mithridates*, 57.

9. Sulla'nın kendisinin ölümünden sonra da büyük ölçüde korunarak devam ettirilen Anadolu politikası için bkz. Arslan 2000a, 32-42.

10. Sulla'nın Kilikya'daki düzenlemeleri konusunda bkz Badian 1959, 284-287.

11. Bu konuda geniş bilgi için ayrıca bkz. Arslan 2003, 101.

12. Detaylı bilgi için bkz. Ormerod 1922, 37 ; Rauh 2000, 153.

13. Anadolu'nun güney sahilinde kuzeye doğru bir kavis şeklinde geriye çekilen Toros Dağlarının önünde Lykia ile Kilikya arasında yer alan ve Antalya İli'nin ovalık doğu kısmına tekabül eden Pamphylia denilen bölge, deniz stratejisi açısından son derece önemli idi. Doğu Akdeniz'de deniz hâkimiyetini elinde bulunduran bir devlet için donanma üsleri sisteminin en fazla batıya uzanmış bir kısmıdır. Pamphylia, Doğu Akdeniz'den batıya doğru ilerleyen bir deniz kuvvetinin toplanma yeri ve hareket noktasıdır. Pamphylia'nın deniz stratejisi açısından önemi konusunda detaylı bilgi için bkz. Bosch 1957, 2 vd.

14. Bu konuda ayrıca bkz. Boyce 1958, 67; Desideri 1991, 302 vd.

15. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Strabon, XIV 5, 18; Jones 1971, 203 vd.; Sayar 2001, 373 vd.; Tobin 2001, 381 vd.

16. Pompeius, lex Vatinia (=Vatinia Yasası) ile yasallık kazandırılmış olan ve Anadolu'yu fiilen Roma egemenliği altına alan siyasal düzenlemelerine Kilikya Eyaleti'nden başlamıştır. Pompeius'un Kilikya'da yaptığı düzenlemeler hakkında geniş bilgi için bkz. Appianos, *Mithridates*, 96; Plutarkhos, *Pompeius*, 28; Strabon, XIV 3, 3; Desideri 1991, 302 vd.; Sherwin-White 1994, 265 vd. Kaya 1998, 164-165.

17. Bu düzenlemeler konusunda bkz. Marshall 1972, 914 vd.; Shaw 1990, 223.

18. Ayrıca eyaletin sınırlarındaki değişiklikler konusunda karşılaştırmalar için bkz. Levick 1967, 23; Jones 1971, 132.

19. Antonius'un bağımlı krallar atamasının Philippi Savaşı'ndaki hizmetleri yanında, olası Parth seferine karşı tampon bir bölge yaratma ihtiyacı ve Toros dağlarında barınan kabilesel örgütlenmelerin kontrolü gibi gerekçeleri de vardı. Bu konuda bkz. Kaya 2005a, 146.

20. Antonius tarafından Kilikia Trakheia'da Kleopatra'ya hediye edilen yerler konusundaki tartışma ve görüşler için bkz. Mitford-Andrews 1980, 1241 vd.

21. Side'de basılan Amyntas sikkeleri için ayrıca bkz. Atlan, 1975: 575 vd.

22. Ayrıca imparatorluk döneminin erken evrelerinde hiçbir Anadolu kenti bağımsız politik bir birim olarak yaşamamıştı. Bu açıdan Olba, Anadolu'nun geleneksel güçleriyle Roma yönetim tarzı arasındaki ilişkileri ayrıntılı bir biçimde gözler önüne sermektedir (Gotter, 2001: 289 vd.). Ayrıca bu birliktelikte Teukros'un oğlu Aias tarafından kurulduğu bildirilen Tarhu kültürünü yöneten rahiplerin büyük katkısı vardır (Trampedach, 1999: 94). Söz konusu kültürün kökleri bu halk için yabancı olmayan Tarhudas kültürüne dayanıyor olmalıdır. Lehçe değişikliğiyle Teukros-Teukrid şekline dönüşmüştür. O halde bölgede yerel kültürler ön plana

çıkartılarak gerçekleştirilen uzaktan yönetim, Antonius tarafından da kıyasıya uygulanmıştır.

23. Tarkondimotos Krallığı'nın soyağacı incelendiği zaman Yunan makam ve unvanlarının kullanıldığı, çeşitli Yunan isimleri seçildiği görülmektedir. Sadece Tarkondimotos'un kendi adı eski Luwi Fırtına Tanrısı Tarhunt'u koruduğu için, onun kökenini göstermekte idi. Bu konuda ve soyağacı için bkz. Tobin 2001, 382 dn. 11.

24. Antonius'un Tarkondimotos'u desteklemesi, onun kendisini daha sonra bastırıldığı paraların üzerine "Kral Tarkondimotos Philantonus" olarak adlandırmasından anlaşılmaktadır. Tarkondimotos'un parasının üzerindeki portresi, onu Yunan krallarının kraliyet tacını giymiş halde tasvir etse de o, kısa kesilmiş saç, kırışık alnı ve çıkıntılı çenesiyle Romalı bir görünüm almıştır. Bu nedenle yeni kral olarak Roma'ya karşı sadakatini ve bağlılığını Roma tarzı resmiyle göstermiştir. Bu konuda bkz. Tobin 2001, 384. Ayrıca Tarkondimotos'un Philantonus unvanlı ve M.Ö. 40 ile 36 yılları arasındaki döneme rastlayan sikleri için bkz. Hill 1900, 129 vd., 237, Lev. XXXIX, 8; Magie 1950 I; 434, 1283 dn. 18; Jones 1971, 202.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

- Ammianus Marcellinus, *Rerum Gestarum Libri qui Supersunt* (The Surviving Boks of History of Ammianus Marcellinus), Çev. J. C. Rolfe (Loeb), London 1963-1964.
- Appianus, *Appianus Romaika* (Appian's Roman History), Çev. H. White (Loeb), London 1955.
- Cassius Dio, *Historia Romana* (Dio's Roman History), Çev. E. Car (Loeb), London 1961.
- Cicero, *Epistulae ad Familiares*, W. G. Williams (çev.), Letters to his Friends (1927).
- Diodoros, *Bibliothèque Historikhe* (Library of History of diyotorus Sicily), Çev. C. H. Oldfather (Loeb), London 1953.
- Plutarkhos, *Bio Paralleloi* (Plutarch's Paralel Lives), Çev. B. Perin (Loeb) London 1948.
- Polybios, *Historiai* (The Histories of Polybius), Çev. W. R. Paton (Loeb), London 1954.
- Strabon, *Antik Anadolu Coğrafyası* (Geographika: XII, XIII, XIV), Çev. A. Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2000.
- Tacitus, *Annales* (The Annals of Tacitus), çev. J. Jacson (Loeb), London 1963.

Modern Literatür

- ARSLAN, Murat (2000), "Sulla'nın Küçükasya Politikası", *Arkeoloji ve Sanat*, 94, s. 32-42.

- ARSLAN, Murat (2002), "I. Mithridates-Roma Savaşı: Rhodos ve Lykia'nın Durumuna Genel Bakış", *Lykia İncelemeleri*, I, (Ed. S. Şahin-M. Adak), s. 115-128.
- ARSLAN, Murat (2003), "İ.Ö. 188 Yılından İ.Ö. 67 Yılına Kadar Lykia, Pamphylia ve Kilikia Tracheia Sahillerindeki Korsanlık Faaliyetleri: Nedenleri ve Sonuçları", *Adalya*, VI, s. 91-118.
- ATLAN, Sabahat (1975), "Side'de Basılan Amyntos Sikkeleri: Die Münzprägung des Amyntas in Side", *Belleten*, Cilt XXXIX, Sayı 156, Ekim 1975, s. 575-611, Lev. I-VIII.
- BADIAN, E. (1959), "Sulla's Cilician Command", *Athenaeum*, 37, pp. 279-303.
- BEAN, George E. (1997), *Eskiçağda Güney Kıyılar*, (Çev. İnci Delemen-Sedef Çokay), İstanbul: Arion Yayınevi.
- BOSCH, Clemens Emin (1957), *Pamphylia Tarihine Dair Tetkikler*, *Studien Zur Geschichte Pamphylens*, (Çev. Sabahat Atlan), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- BOYCE, Aline Abaecherli (1958), "The Harbor of Pompeiopolis", *American Journal Archaeology*, LXII, pp. 67-78.
- DEMİRCİOĞLU, Halil (1987), *Roma Tarihi, I. Cilt Cumhuriyet, I. Kısım, Menşe'lerden Akdeniz Havasında Hakimiyet Kurulmasına Kadar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Baımevi.
- ER, Yasemin (1991), "Diversita e Interazioe Culturale in Cilicia Tracheia. I Monumenti Funerari", *Quaderni Storici*, 76/a, XXVI, n.1, pp. 105-140.
- GIOVANNINI, Adalberto (1982), "La Clause Territoriale de La Paix D'Apamée", *Athenaeum*, Nuova Serie Volume Sessantesimo, Fasc. I-II, Pavia (1982), pp. 224-236.
- GOTTER, Ulrich (2001), "Tempel und Grossmacht: Olba/Diokaisareia und das Imperium Romanum", in: E. Jean et al. (eds), *La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux, Varia Anatolica*, XIII, pp. 411-416.
- HEAD, Barclay V. (1911), *Historia Numorum, A Manual of Grek Numismatics*, Oxford: New and Enlarged Edition.
- HILD, Friedrich und HELLENKEMPER, Hansgerd (1990), *Kilikien und Isaurien, Tabula Imperii Byzantini*, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- HILL, George Francis (1900), *Catalogue of the Grek Coins of Lykaonia, Isauria and Cilicia*, London: Printed by order of the Trustees.
- HOPWOOD, Keith R. (1990), "The Indigenous Populations of Roman Rough Cilicia Under Roman Rule", *Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, X/1, pp. 337-345.
- HOPWOOD, Keith R. (1991), "The Links Between the Coastal Cities of Western Rough Cilicia and the Interior During the Roman Period", *Anatolia Antiqua*, I, pp. 305-309.
- HOUWINK ten CATE, P. H. J. (1961), *The Luwian Population Groups of Lycia and Cilicia Aspera During the Hellenistic Period*, Leiden.

- JEAN, Éric (2001), "La Cilicie Pluralité et Unité", in: *E. Jean et al. (eds), La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux, Varia Anatolica, XIII*, pp. 5-12.
- JONES, A. H. M. (1971), *The Cities of The Eastern Roman Provinces*, Oxford: At the Clarendon Press.
- KAYA, Mehmet Ali. (1998), "Anadolu'da Roma Egemenliği ve Pompeius'un Siyasal Düzenlemeleri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XIII, 1998, 163-172.
- KAYA, Mehmet Ali (2005a), *Anadolu'daki Galatlar ve Galatya Tarihi*, İzmir: İlya Yayınları.
- KAYA, Mehmet Ali. (2005b), "Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi", *A. Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, 24/38, s. 11-30.
- LENSKI, Noel. (2001), "Relations Between Coast and Hinterland in Rough Cilicia", in: *E. Jean et al. (eds), La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux, Varia Anatolica, XIII*, pp. 417-424.
- LEVICK, Barbara. (1967), *Roman Colonies in Southern Asia Minor*, Oxford.
- LEWIN, Ariel (1991), "Banditismo E Civilias nella Cilicia Tracheia Antica E Tardoantica, Scambi e identità culturale: La Cilicia", *Quaderni Storici*, 76/a, XXVI, n.1, pp. 167-181.
- MACKAY, Theodora Stillwell. (1968), *Olba in Rough Cilicia*, Submitted to the Faculty of Bryn Mawr College in partial fulfilment of the requirements for the Degree of Doctor of Philosophy, April 5.
- MAGIE, David . (1950), *Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third century after christ I-II*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- MAGIE, David. (2001), *Anadolu'da Romalılar I, Attalos'un Vasiyeti*, (Çev.: Nezih Başgelen-Ömer Çapar), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- MARSHALL, Anthony J. (1972), "The Lex Pompeia De Provinciis (52 B.C.) and Cicero's Imperium in 51-50 B.C.: Constitutional Aspects", *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt*, I, pp. 887-921.
- MITFORD, Terence Bruce- Andrews, St. (1980), "Roman Rough Cilicia", *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt*, II, 7.2, pp. 1230-1261.
- ORMEROD, Henry A. (1922), "The Campaigns of Servilius Isauricus Against the Pirates", *Journal of Roman Studies*, 12, pp. 35-56.
- ÖZSAİT, Mehmet. (1982), "Anadolu'da Hellenistik Dönem ve Roma Egemenliği", *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, 2, İstanbul: Görsel Yayınlar.
- ÖZSAİT, Mehmet. (1985), *Hellenistik ve Roma Devrinde Pisidya Tarihi*, İstanbul.
- PIGANIOL, André. (1930), *La Conquête Romaine*, Paris: Librairie Félix Alcan.
- RADT, Wolfgang. (2002), Pergamon, Antik Bir Kentin Tarihi ve Yapıları, (Çev. Suzan Tamer), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- RAMSAY, William Mitchell .(1890), *The Historical Geography of Asia Minor*, Royal Geographical Society, Supplementary Papers IV, London: John Murray, Albemarle Street.

- RAMSAY, William Mitchell. (2000), *Tarsus, Aziz Pavlus'un Kenti*, Çev. Levent Zoroğlu), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- RAUH, N. K., TOWNSEND, R. F., HOOFF, M., WANDSNIDER, L., (2000), "Pirates in the Bay of Pamphylia: an archaeological Inquiry", in *Olivier, G. J., Brock, R., Cornell, T. J. and Hodgkinson, S. (eds.), The Sea in Antiquity, Biblical Archaeology Review*, Washington, 899, pp. 151-180.
- ROSTOVITZEFF, Michael I. (1960), *Rome*, New York: Oxford University Press.
- SAYAR, Mustafa Hamdi .(1999), "Antik Kilikya'da Şehirleşme", *Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, XII/1, s. 193-216.
- SAYAR, Mustafa Hamdi. (2000), "Çukurova'nın Kutsal Kenti Kastabala", *Arkeoloji ve Sanat*, 99, s. 2-14.
- SAYAR, Mustafa Hamdi .(2001), "Tarcondimotos, seine Dynastie, seine politik und seine Reich", in: *E. Jean et al. (eds), La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux, Varia Anatolica*, XIII, pp. 373-380.
- SHAW, Brent D. (1990), "Bandit Highlands and Lowlands Peace: The Mountains of Isauria-Cilicia", *Journal of Economic and Social History of the Orient*, XXXIII/III, pp. 199-233.
- SHERWIN-WHITE, A. N. (1976), "Rome, Pamphylia and Cilicia 133-70 B.C.", *Journal of Roman Studies*, LXVI, pp. 1-14.
- SHERWIN-WHITE, A. N. (1994), "Lucullus, Pompey and the East", *The Cambridge Ancient History*, IX, pp. 265-274.
- STARK, Freya. (1958), *Alexander's Path from Caria to Cilicia*, London.
- SYME, Ronald .(1939), "Observations on the Province of Cilicia", *Anatolian Studies, Presented W. H. Buckler (Edited W. M. Calder, J. Keil)*, pp. 299-332.
- SYME, Ronald. (1986), "Isauria in Pliny", *Anatolian Studies*, XXVI, pp. 159-164.
- TOBIN, Jennifer. (2001), "The Tarcondimotid Dynasty in Smooth Cilicia", in: *E. Jean et al. (eds), La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux, Varia Anatolica*, XIII, pp. 381-388.
- TRAMPEDACH, Kai. (1999), "Teukros und Teukriden, zur Gründungslegende des Zeus Olbios-Heiligtums in Kilikien", *Olba*, II/1, (Özel Sayı), pp. 94-110.
- TRAMPEDACH, Kai. (2001), "Tempel und Grossmacht: Olba in Hellenistischer Zei", in: *E. Jean et al. (eds), La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux, Varia Anatolica*, XIII, pp. 269-288.
- ÜNAL, Ahmet. (2006), "Hitit İmparatorluğu'nun Yıkılışından Bizans Dönemi'nin Sonuna Kadar Adana ve Çukurova Tarihi", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15/3 (Arkeoloji Özel Sayısı), s. 67-102.
- ZOROĞLU, Levent. (2001), "Dağlık Kilikya-Ovalık Kilikya", in: *E. Jean et al. (eds), La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux, Varia Anatolica*, XIII, pp. 425-428.